

Філологічні науки

УДК 811.111:81'37

Гонтаренко Наталія Миколаївна

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології*

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Гонтаренко Наталия Николаевна

*кандидат филологических наук, доцент,
доцент кафедры английской филологии*

Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника

Gontarenko Nataliya

*PhD, Associate Professor,
Associate Professor English Philology Department
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*

**ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ДІЄСЛІВ ПЕРЕМІЩЕННЯ КРІЗЬ
ПРИЗМУ СЕМАНТИЧНОГО СИНТАКСИСУ (АНАЛІТИЧНИЙ
ОГЛЯД)**

**ИССЛЕДОВАНИЯ АНГЛИЙСКИХ ГЛАГОЛОВ ПЕРЕМЕЩЕНИЯ
СКВОЗЬ ПРИЗМУ СЕМАНТИЧЕСКОГО СИНТАКСИСА
(АНАЛИТИЧЕСКИЙ ОБЗОР)**

**EXPLORING ENGLISH VERBS OF MOTION AT THE SYNTAX-
SEMANTICS INTERFACE (AN ANALYTICAL OVERVIEW)**

***Анотація.** У статті подано огляд досліджень англійських дієслів переміщення з позицій семантико-синтаксичного підходу. Розглянуто дискусійні аспекти семантики дієслів переміщення. Обґрунтовано*

ефективність застосування теоретичних положень конструкційної граматики з метою з'ясувати, що слугує об'єктиватором переміщення – дієслово чи синтаксична конструкція.

Ключові слова: *альтернація, аргументна структура, дієслово переміщення, конструкціонізм, проєкціонізм.*

Анотація. *В статті пропонується огляд досліджень англійських глаголів переміщення з позицій семантико-синтаксического підходу. Розглянуто дискусійні аспекти семантики глаголів переміщення. Обґрунтовано ефективність застосування теоретичних положень конструкційної граматики з метою встановити, що слугує об'єктиватором переміщення – глагол або синтаксическа конструкція.*

Ключевые слова: *альтернация, аргументная структура, глагол перемещения, конструкционизм, проекционизм.*

Summary. *This article provides an overview of research papers which explore English verbs of motion at the syntax-semantics interface. Among the issues addressed are controversial aspects of motion verb semantics. It is argued that the theoretical principles of construction grammar help to determine whether the meaning of motion is attributed to the verb or the syntactic construction.*

Key words: *alternation, argument structure, constructionism, projectionism, verb of motion.*

Усе розмаїття концепцій, представлених у семантичному синтаксисі, можливо звести до двох основних підходів: проєкціоністського і конструкціоністського. Визначальною рисою проєкціонізму є центральна роль семантичних ознак дієслова, які зумовлюють його вживання у синтаксичних

конструкціях. Протилежним є *конструкціонізм*, згідно з яким синтаксичні структури співвідносяться з певними ментальними схемами, які є втіленням стереотипних ситуацій; предикат адаптується до семантики й аргументної структури конструкції, зазнаючи відповідних модифікацій.

Фундаментальні дослідження співвідношень між дієслівною семантикою і структурними моделями речень належать Ч. Філлмору і П. Кею [13], Р. Джекендоффу [19; 20], Б. Левін і М. Раппапорт-Ховав [23; 24], А.Голдберг [18; 19], В. Крофту [11], К. Тенні [26] та ін. Слід зазначити, що у цих працях відображено лише окремі аспекти вивчення дієслів переміщення, зокрема їхня класифікація на основі аргументних альтернацій [23; 24], каузативних характеристик [11], механізми зміни семантики і валентної структури дієслівних предикатів переміщення під впливом конструкцій [18; 19; 20].

Методологічний апарат конструкційної граматики застосовувався до вивчення дієслів переміщення, зокрема їх транзитивізації [10], каузативізації [8; 14], сполучуваності з елементами обставинної семантики [15; 25]; функціонального потенціалу у складі конструкції шляху [6]; співвідношення з категорією спрямованості переміщення [21]. У традиціях проєкціонізму у також виконано низку досліджень дієслів переміщення: аналізу підлягає їхній семантико-синтаксичний зв'язок із локативними і директивними прийменниковими групами [3; 16]; вплив аспектуальних і темпоральних характеристик дієслів способу переміщення на їхню аргументну структуру [26]; зв'язок між неперехідністю і каузативністю дієслів способу переміщення [17]; семантична валентність дієслів переміщення [5]; залежність синтаксичної дистрибуції дієслівних предикатів переміщення від їхньої семантики [1; 7; 9], вплив різних значень полісемантичних дієслів переміщення на їхні валентні характеристики [4]. Результатом цих

досліджень є різноманітні (часом протилежні) концепції. Зупинімося на деяких з підходів, демонструючи методикку аналізу дієслів переміщення.

У праці Б. Левін [23] представлено найбільш широку й фундаментальну семантико-синтаксичну класифікацію англомовних дієслів. Її концепція ґрунтується на положенні, що дієслова, які зазнають схожих альтернацій у реалізації аргументної структури, також мають схожі значення, що дає можливість сформувати семантично релевантні класи. Однак ця гіпотеза не завжди підтверджується. Наприклад, класифікація не охоплює усіх дієслів переміщення – поза увагою залишилися дієслова *barge*, *bundle*, *dart*, *falter*, *flounce*, *maunder*, *putter*, *scuff*, *snudge*, *wobble* та багато інших. До помітних протиріч належить те, що дієслова віддалення утворюють окремий клас (*leave*, *abandon*, *desert*), у той час як відсутній клас дієслів наближення, з-поміж яких *arrive* віднесено до дієслів спрямованого переміщення, проте *approach* і *near* не включено у жоден із класів. Примітно також, що звуконаслідувальні дієслова (*rumble*, *rattle*, *rustle*, *whistle* тощо) кваліфікуються в одному зі значень як дієслова переміщення. Так, у лексеми *whistle* виділено дев'ять альтернацій у реалізації її аргументної структури, а отже – дев'ять значень [24, с. 98], одним із яких є переміщення зі свистом (*The bullet whistled past the house*).

В. Крофт розглядає структуру події на основі каузальних зв'язків між учасниками. Він зазначає, що «окремі лексичні одиниці позначають лише каузально пов'язані події» [11, с. 160]. Для ілюстрації цього положення дослідник наводить такий приклад: *The boat sailed into the cave*. Комунікативна повноцінність речення не порушена завдяки наявності причинового зв'язку між переміщенням за допомогою вітрил (*sail*) та напрямком дії (*into the cave*). Вживання дієслова *burn* у цій конструкції призводить до семантичної аномальності висловлення *The boat burned into the*

cave. Його неприйнятність пояснюється відсутністю каузального зв'язку між горінням човна і напрямком дії. Однак концепції В. Крофта бракує пояснювального потенціалу для обґрунтування прийнятності конструкції на кшталт *The bullet whistled past the house*, у якій відсутні каузальні відношення між учасниками.

Новий погляд на цю проблему уможливорює конструкціоністський підхід. Так, А. Голдберг пропонує таке уточнення концепції В. Крофта: значення дієслова і значення конструкції повинні об'єднуватися (контемпоральними) каузальними відношеннями [18, с. 62]. У цьому потрактуванні наголошено на тому, що каузальні відношення існують не між учасниками події, а між значенням конструкції і предикатом, при цьому його семантичні і структурні характеристики зазнають модифікації під впливом конструкції. А. Голдберг та Р. Джекендофф зазначають, що звуконаслідувальні дієслова та дієслова зникнення можуть вживатися у неперехідній конструкції переміщення, лише якщо переміщення є причиною утворення звуку / зникнення суб'єкта переміщення [19, с. 540-541]. Наприклад, механізм включення дієслова *whistle* у конструкцію *The bullet whistled past the house* та дієслова *disappear* у конструкцію *Bill disappeared down the road* полягає в тому, що системні значення цих дієслів (утворення свисту, зникнення) корелюють зі значенням конструкції (самостійне переміщення) за принципом «причина-наслідок», який виводиться на основі екстралінгвістичних знань про те, що утворення звуку може бути наслідком переміщення і зникнення суб'єкта є результатом його переміщення. Однак конструкція *Bill whistled past the house* є аномальною, оскільки утворення звуку не спричиняється переміщенням, а є окремою дією, що відбувається з ініціативи суб'єкта одночасно з його переміщенням.

Одночасність двох дій, між якими не існує причинно-наслідкового зв'язку, виражається у так-званій конструкції шляху (*the way-construction*), якщо вони позначають неперехідність, повторюваність і неграничність дії [18, с. 202]. При цьому конструкція об'єктивує самостійне переміщення, а її предикат – спосіб дії, що відбувається одночасно з переміщенням: *Bill whistled his way past the house* [19, с. 541].

Конструкція шляху має ще одне значення – самостійне спрямоване переміщення, що супроводжується долаттям перешкод на шляху; її предикат, який характеризується повторюваністю і неграничністю, експлікує засіб реалізації дії, позначеної конструкцією: *Pauletta pushed/elbowed her way through the crowd* [18, с. 212-214], *James joked his way into the meeting* [20, с. 545].

Дієслова *hasten, hurry, rush* становлять інший дискусійний випадок. Б. Левін вважає їх полісемантичними, зараховуючи їх до класу дієслів способу переміщення [23, с. 271] і дієслів поспіху [23, с. 265]. Дієслова цієї групи можуть вживатися у неперехідних конструкціях переміщення: *Maggie hurried through the museum*. Однак поза межами цієї конструкції вищезгадані дієслова також можуть позначати переміщення. Наприклад, у реченні *Her sister hurried* значення дієслова може інтерпретуватися як «діяти швидко» і як «рухатися або переміщуватися швидко».

Таким чином, існування продуктивного механізму додавання прийменникового словосполучення зі значенням напрямку до дієслів, що не виражають зміни місцезнаходження, ускладнює виокремлення дієслів переміщення. Семантика звуконаслідувальних дієслів, дієслів зникнення, поспіху і тілесних рухів у неперехідних конструкціях переміщення розглядається по-різному представниками проєкціонізму і конструкціонізму. Головна розбіжність стосується розуміння того, що слугує об'єктиватором

просторового переміщення – дієслово чи синтаксична конструкція. Ми приєднуємося до думки представників конструкціоністського підходу, які вважають, що вживання дієслів вищезгаданих груп у неперехідній конструкції переміщення слід розглядати як okazіональне. Такий підхід уможливорює не лише пояснити okazіональні вживання дієслова, а й уникнути розмноження значень дієслівної лексеми відповідно до кількості альтернатив її аргументів.

Завершуючи огляд досліджень дієслів переміщення у працях семантико-синтаксичного спрямування, зазначимо, що проєкціонізм і конструкціонізм доповнюють один одного, надаючи можливість пізнати численні синтаксичні конфігурації, у яких з'являються досліджувані дієслова. Проєкціонізм дозволяє описати закономірності формування неідіоматичної конструкції шляхом виокремлення у семантиці дієслова тих синтаксичних ознак, які спроектовані на структуру речення, проте такий вербоцентричний підхід недостатньо враховує вплив елементів конструкції як на дієслівну лексему та її інтерпретацію, так і на конструкцію. Переваги конструкціонізму особливо очевидні для простеження принципів і закономірностей побудови фразеологізованих конструкцій, у яких вживання дієслова є okazіональним. Проблематичність конструкціоністського підходу полягає в тому, що іноді важко передбачити, чи дієслово вживається у певній конструкції.

Вважаємо, що дослідження семантико-синтаксичних характеристик лексичних одиниць необхідно починати зі встановлення й опису когнітивних структур, які слугують поняттєвим підґрунтям слова і забезпечують його розуміння. Оскільки семантико-синтаксичний напрям не дає можливості виявити механізми формування значення лексичних одиниць, перспективним видається когнітивно-семантичний підхід [2; 12; 22], оскільки він уможливорює зсув фокусу уваги з інвентаризації та класифікації наявних

значень до вивчення механізмів та моделей утворення значень, враховуючи співвідношення між досвідом, концептуальною системою та семантичною структурою, яка об'єктивується в мові.

Література

1. Булынина М. М. Глагольная каузация динамики синтаксического концепта (на материале русской и английской лексико-семантической групп глаголов перемещения объекта): дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.19. Воронеж, 2004. 24 с.
2. Болдырев Н. Н. Категориальное значение глагола: системный и функциональный аспекты. С.-Петербург: РГПУ, 1994. 171 с.
3. Логинова И.В. Способы моделирования пространственно-направительной глагольной семантики (на материале производных номинаций английского и русского языков): автореф. дисс. канд. филол. наук. Ставрополь, 2006. 22 с.
4. Мурыгина А. М. Семантика валентностей многозначных глаголов: На материале английских глаголов движения: автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Москва, 2003. 16 с.
5. Омарова Э. И. Валентность глаголов перемещения в английском, русском и даргинском языках: (в религиозном дискурсе): автореф.... канд. филол. наук. Махачкала, 2016. 23 с.
6. Пастухова Е. А. Когнитивно-семантические свойства конструкции с компонентом "путь"/way (на материале современного английского языка): дисс. ... канд. филол. наук. Пятигорск, 2016. 224 с.
7. Пашкевич Е. Г. Особенности глагольной номинации перемещения в современном английском языке: на примере глаголов перемещения автомобильного транспорта: дисс. ... канд. филол. наук. М., 2008. 272 с.

8. Тищенко С.В. Контексты функционирования и когнитивно-семантические свойства конструкции каузации движения и результативной конструкции (на материале английского языка): дис. ... канд. филол. наук Пятигорск, 2004. 228 с.
9. Федорова Н. Н. Синтаксико-семантический потенциал глаголов перемещения в английском языке: автореферат дисс. ... канд. филол. наук. Минск, 1992. 20 с.
10. Aue-Araikul P. Transitivity intransitives: Syntactic, semantic and constructional issues. Ph.D. Dissertation. University of Wisconsin, Madison, 2006. 200 p.
11. Croft W. Syntactic Categories and Grammatical Relations. Chicago: The University of Chicago Press, 1991.
12. Fillmore Ch. Frame Semantics. *Linguistics in the Morning Calm* / ed. by the Linguistic Society of Korea. Seoul, 1982. P. 111–137.
13. Fillmore Ch., Kay P. Grammatical Constructions and Linguistic Generalizations: the What's X doing Y? Construction. 1997. 40 p.
14. Folli R., Heidi H. On the licensing of causatives of directed motion: Waltzing Matilda all over. *Studia Linguistica*. 2006. Vol. 60 (2). P. 121-155.
15. Gaytan H. A study of path: The semantics of English and Spanish dynamic prepositions and motion and manner verbs. Chicago, 1998. 898 p.
16. Gehrke B. Ps in Motion: On the Semantics and Syntax of P Elements and Motion Events. LOT Dissertation Series, Utrecht: Netherlands Graduate School of Linguistics, 2008.
17. Geuder W., Weisgerber M. Manner and causation in movement verbs. *Proceedings from Sinn und Bedeutung 10*. Berlin, ZAS Papers in Linguistics, 2006. P. 125-138.

18. Goldberg A. *Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago : The University of Chicago Press, 1995. 271 p.
19. Goldberg A., Jackendoff R. The English resultative as a family of constructions. *Language*. 2004. Vol. 80, No. 3. P. 532–568.
20. Jackendoff R. Twistin' the night away. *Language*. 1997. Vol. 73, No.3. P.534-559.
21. Kudrnáčová N. *Directed Motion at the Syntax-Semantics Interface*. Brno: Masaryk University, 2008. 132 p.
22. Langacker R. *Foundations of cognitive grammar. Volume I: Theoretical Prerequisites*. Stanford, 1987. 516 p.
23. Levin B. *English Verb Classes and Alternations: A Preliminary Investigation* Chicago: University of Chicago Press, 1993. 348 p.
24. Rappaport Hovav M., Levin B. *Building Verb Meanings. The Projection of Arguments: Lexical and Compositional Factors* / ed. by M. Butt, W. Geuder. Stanford, Calif.: CSLI Publications, 1998. P. 97–134.
25. Rohde A. *Analyzing PATH: The interplay of verbs, prepositions and constructional semantics*. Houston, Texas, 2001. 379 p.
26. Tenny C. L. How Motion Verbs are Special: The Interaction of Semantic and Pragmatic Information in Aspectual Verb Meanings. *Pragmatics and Cognition*. 1995. Vol. 3. P. 31-73.